

УДК 332.13

**РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ВИЩОЇ ОСВІТИ
ЯК ФАКТОРА ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО
ПОТЕНЦІАЛА СУСПІЛЬСТВА**

В.Д.Дюндін, викладач

Національний університет кораблебудування ім.адмірала Макарова

*Проаналізовано взаємозв'язок і взаємозумовленість процесів
розвитку вищої освіти, стану інтелектуального потенціалу*

суспільства й економіки. Розглянуто динаміку основних факторів системного підходу у вивченні регіонального і галузевого аспектів розвитку вищої школи. Дано порівняльну характеристику кількісних і якісних показників підготовки кваліфікованих кадрів на державному і регіональному рівнях.

Проанализирована взаимосвязь и взаимообусловленность процессов развития высшего образования, состояния интеллектуального потенциала общества и экономики. Рассмотрена динамика основных факторов системного подхода в изучении регионального и отраслевого аспектов развития высшей школы. Дана сравнительная характеристика количественных и качественных показателей подготовки квалифицированных кадров на государственном и региональном уровнях.

В умовах переходу до соціально-орієнтованої ринкової економіки перед Україною постає серйозна проблема підвищення рівня добробуту, закріплення політичних і економічних пріоритетів і утримання своїх позицій у світовій економіці. На наш погляд, одним із слабких місць економічного розвитку нашої держави є недостатня увага якісному формуванню і використанню людських ресурсів, людського капіталу як головної складової інтелектуального капіталу.

Забезпечення конкурентоспроможності і розвиток інтелектуального потенціалу країни значною мірою залежить від ефективності, якості і змісту системи освіти. Між темпами розвитку держави, його місці у світі і динамікою кількісних і якісних показників функціонування системи вищої школи існує тісна взаємозалежність.

Загальнодержавне реформування вищої освіти вимагає первісного аналізу проблем розвитку даної системи на рівні кожного регіону. У цьому виявляється насуцність і актуальність визначення регіональних тенденцій і динаміки розвитку вищої школи.

На наш погляд, проблема в даний час полягає у відсутності системного підходу у вивченні регіонального і галузевого аспектів розвитку вищої освіти.

Задавши метою вивчити вплив підсумків навчального процесу на економіку в цілому, спланувати подальший розвиток такої сфери підготовки суб'єкта інтелектуального потенціалу, як вища освіта, і дати прогноз з урахуванням факторів, які сформувались, на перспективу в регіональному аспекті, ми на проміжному етапі досліджень одержали наступні результати. За ряд останніх років

спостерігається зростання ряду як кількісних, так і якісних відповідних показників. Динаміку розвитку вищої освіти можна простежити, порівнюючи дані досліджень кінця 90-х років 20-го сторіччя й отриманих у даний час.

У 1998-1999 роках у рамках теми НДР “Вивчення шляхів формування гармонійно розвинутого типу особистості: процес соціалізації молоді в системі вищої технічної освіти” нами проводилося інтерв’ювання експертів з числа представників політичної еліти державного й обласного рівня, працівників міністерства освіти, представників обласної державної адміністрації, експертів із владних структур міста Миколаєва і Миколаївської області, що займалися питаннями аналізу і прогнозування соціально-економічного розвитку області. Інтерв’ювання експертів показало, що у сфері науки й освіти мала місце вкрай неблагополучне становище. Відзначаючи найбільш актуальні національні проблеми, експерти відвели усього 2-3 роки, протягом яких ще можливе відновлення передової науки й освіти, інакше почнеться їхнє необоротне відставання від сучасних вимог світової науки [4].

Звичайно, у даний час багато проблем, що мали місце в системі освіти України, зокрема вищої, на момент проведення вищевказаних досліджень чи зникли, чи втратили свою актуальність.

У першу чергу це зв’язано зі збільшенням фінансування науки й освіти як по Україні в цілому, так, зокрема, і в Миколаївській області, розширенням можливостей, з одного боку, для працівників вищих навчальних закладів застосувати свої здібності і знання в розгалуженій мережі вузів, з іншого боку — появою безлічі як нових навчальних організацій, так і структурних підрозділів уже наявних для навчання всіх бажаючих на платній чи бюджетній основі.

В останні роки чітко простежується як абсолютний, так і відносний ріст обсягу фінансування сфери освіти з боку держави. Так, з 2000-го року по останній рік загальні витрати бюджету на освіту зросли більше, ніж на 5% від загальнодержавних, і більш, ніж на 1,5% від ВВП. Щодо вищої освіти ці цифри складають

відповідно 1,4% і 0,5%. При цьому абсолютний ріст із 2000 року склав більш 210% (7871,1 млн.грн.). Однак, незважаючи на позитивну тенденцію збільшення фінансування сфери освіти в Україні, необхідно відзначити, що його обсяги відстають від аналогічних у країнах ЄС.

У Миколаївській області також значно збільшилися бюджетні асигнування на освітню сферу. У порівнянні з початком 21-го сторіччя останні зросли на 60,6%, у тому числі на вищу освіту — на 40%, що на 2005 рік складає близько трьох відсотків від інвестицій в основний капітал області. Однак необхідно відмітити, що при збільшенні загальних витрат зведеного бюджету майже в три рази частка в них відрахувань на освіту знизилася більш, ніж на одну третину, на відміну від загальнодержавних, котрі змінилися на стільки ж у протилежному напрямку. Це говорить про ослаблення уваги з боку відповідних структур на місцях до проблем розвитку найважливішої області формування інтелектуального потенціалу суспільства.

Якщо порівнювати, яка частина витрат на освіту приходить на одного студента, то середньостатистичний даний показник по Україні щорічно вище відповідного по Миколаївській області в межах 700-1000 гривень.

Можливість одержати вищу освіту на Миколаївщині надає досить розвинута мережа вищих навчальних закладів різних рівнів. Чисельність студентів у вищих навчальних закладах 1-4 рівнів акредитації Миколаївської області у 2003-2004 навчальному році досягла 224,3 тисячі чоловік, що на 3,0 тисяч (на 7,1%) більше, ніж на початок попереднього й у 1,7 рази більше, ніж на початок 1995-1996 навчального року [1].

Зростанню її сприяли збільшення прийому до вищих навчальних закладів 3-4 рівнів акредитації і зарахування студентів на поповнення старших курсів з числа осіб, що закінчили уже вищі навчальні заклади і були прийняті для одержання більш високого кваліфікаційного рівня чи другої спеціальності.

Одним з основних кількісних показників розвитку освіти є

чисельність студентів у розрахунку на 10 тисяч населення. Це обумовлено тим, що, за даними ЮНЕСКО, національне благополуччя може бути досягнуто тими країнами, 40-60% працездатного населення яких має вищу освіту.

Однак показник частки студентства в загальному обсязі населення по Миколаївській області нижче загальнодержавного по студентах вузів 1-2 рівнів акредитації на 6% (117 осіб), а 3-4 рівнів акредитації – на 55% (250).

Якщо порівнювати Миколаївську область із сусідніми областями Південного економічного регіону, то можна зробити висновок, що відносно високий показник частки студентства в загальному обсязі населення має тільки Одеська область, у якій чисельність студентів ВНЗ 1-2 рівнів акредитації в розрахунку на 10000 населення вище загальноукраїнського на 1% (129 осіб), а студентів ВНЗ 3-4 рівнів акредитації – на 1,1% (417), Херсонської – вище на 21,6% (152) і нижче на 46,6% (264) відповідно [2].

Забезпечення необхідної якості освіти насамперед вимагає зміцнення професорсько-викладацького складу, значного підвищення чисельності працівників з науковими ступенями й ученими званнями. У регіоні до 2005 року, у порівнянні з 2000 роком, як і в Україні в цілому, збільшилася кількість основного персоналу вищих навчальних закладів. У Миколаївській області кількість докторів, кандидатів наук, професорів і доцентів збільшилася відповідно на 41%, 30%, 61% і 28%. В Херсонській області загальний показник зменшився на 12%. Також в Одеській і Херсонській областях зменшилася загальна кількість докторів наук на 2% і 19% відповідно, а в останній – ще кандидатів наук і професорів на 17% і 4% [2].

Зміна вищеописаних показників не могла не вплинути на зміну співвідношення кількості студентів на одного суб'єкта професорсько-викладацького складу по областях Південного регіону. У цьому плані динаміку тільки Миколаївської області можна вважати позитивною через поступове скорочення студентів на одного викладача.

Таким чином, на проміжному етапі наших досліджень можна

зробити наступні висновки:

1. Показник частки студентства в загальному обсязі населення по Миколаївській області нижче загальнодержавного;
2. Спостерігається загальна негативна тенденція росту студентів на одного викладача, незважаючи на стійке збільшення кількості кваліфікованих працівників у сфері освіти;
3. Більш зрослі можливості доступу до одержання вищої освіти в країні призвели до зниження якості навчання;
4. Динаміку зміни співвідношення кількості студентів на одного суб'єкта професорсько-викладацького складу в Миколаївській області в порівнянні з Україною в цілому можна вважати позитивною через поступове скорочення студентів на одного викладача.

Проведені дослідження, на наш погляд, вимагають подальшого продовження для одержання можливості спланувати подальший розвиток вищої освіти і дати прогноз на перспективу в регіональному аспекті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2000/01 (01/02, 02/03, 03/04) навчального року. Статистичний бюлетень. Державний комітет статистики України.- К, 2001 (02, 03, 04).

2. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів Миколаївської області на початок 2000/01 (01/02, 02/03, 03/04) навчального року. Статистичний бюлетень. -Миколаїв, 2001 (02, 03, 04).

3. Отчет о научно-исследовательской работе/ Изучение путей формирования гармонично развитого типа личности: процесс социализации молодежи в системе высшего технического образования. Том 3. Национальный университет кораблестроения имени адмирала Макарова. № госрегистрации 0101V008038. № темы 1434. 2002.

4. Отчет о научно-исследовательской работе/ Исследование механизмов мотивации труда субъекта интеллектуального потенциала в техническом вузе: региональный и отраслевой аспекты (промежуточный). Национальный университет кораблестроения имени адмирала Макарова. УДК 378.001.891.15. № темы 1556. г.Николаев. 2005.

5. Послання Президента України. Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії та соціального розвитку України на 2002-2011 роки. -К.:Інформаційно-видавничий центр Держкомстату України. 2002 – с.57.

6. Праця України 2001 (02, 03, 04). Статистичний збірник. -Миколаїв, 2001 (02, 03, 04).